

ВИСТУП ДО НАУКОВОГО СЕМІНАРУ

Тема: «Свідоме та несвідоме як предмет психологічного аналізу»

Актуальність. Одвічне питання психології: «Що рухає людиною, а саме: свідоме чи несвідоме?» на сьогодні залишається відкритим. Відсутність відповіді на це питання створює три глобальні проблеми. **По-перше**, політики, публічні діячі, ЗМІ намагаючись вплинути на психіку людини, акцент роблять на несвідомому (підпорогове сприйняття, апелюють до інстинктів, відбувається інформаційне перевантаження префронтальної кори і, як наслідок, вимушена стереотипна поведінка). Відтак, відбувається маніпулювання поведінкою людини. Це веде до різних негативних проявів як у повсякденному, так і соціально-політичному житті: зростає рівень неврозів (індивідуальних, колективних), агресивності, наркоманії, алкоголізму тощо. Глобальне зростання хаосу в людській спільноті безпосередньо пов'язано із активізацією несвідомого у життєдіяльності людини.

По-друге, відсутність відповіді у вищевказаному питанні, утворює білу прогалину в існуванні моделі психодуховного розвитку людини. Якщо немає усвідомлення особливостей взаємодії свідомого і несвідомого – то це унеможливорює створення теорії розвитку людських здібностей. Звідси витікає **третя** проблема. Так, психологи-практики часто губляться у виборі ефективних методів психотерапії – на що потрібно робити акцент: на дослідженні сфери несвідомого чи на очищенні й активізації свідомості людини?

Отже, **метою** є дослідження механізму взаємодії свідомого та несвідомого та з'ясувати – що визначає нашу життєдіяльність.

Виклад основного матеріалу.

З. Фройд наголошував, що свідоме часто виявляється керованим несвідомим і людина діє під його впливом. К. Юнг доводив, що людина перебуває у залежності не лише індивідуального, але й колективного несвідомого. Згодом, В. Франкл висунув контраргумент, стверджуючи, що несвідомі інстинкти лише подають запит на поведінку, тоді як людина свідомо здатна приймати рішення, що з цим запитом робити. «Наші інстинкти <...>

лише «формують запит» на поведінку, тоді як наше «Я» приймає рішення, що врешті-решт робити з цим запитом. Саме наше «Я» здатне вирішувати й здійснювати вільний вибір <...> І так відбувається завжди – незалежно від того, куди нас «тягне» сума несвідомих побудників – Воно» [Людина в пошуках смислу, с. 213]. Тобто потенційно, свідоме здатне контролювати несвідоме.

Сучасний дослідник нейробіолог А. Корб науково підтвердив погляди В. Франкла, обґрунтувавши, що людські вчинки – це результат взаємодії між префронтальною корою (свідоме), з одного боку, та ядром і верхньою зоною смугастого тіла (несвідоме), – з іншого. Ядро та верхня зона подають імпульс, а префронтальна кора («президент» мозку) приймає рішення, що з цим імпульсом робити (У пастці депресії, с. 72-73). Утім, виникає питання: «Який соціально-психологічний тип людини здатний контролювати імпульси несвідомого та змінювати його характер, а який – ні?». Дати відповідь на це питання нам допоможе метафізична концепція особистості [Метафізика суспільного та особистісного буття, с. 300].

Згідно цієї концепції усі люди об'єктивно різняться між собою за рівнем свого духовного розвитку. Визначальним критерієм є вид спонукання та принцип життєдіяльності. Кожна людина відповідно до рівня свого духовного розвитку, здатна тією чи іншою мірою контролювати вплив несвідомого.

Перший рівень – залежна людина. Спонукається стимулом, безпосередніми потребами, діє за принципом задоволення. Нездатна контролювати несвідоме.

Несвідоме найбільше впливає на життєдіяльність людини тоді, коли у людини інертна свідомість – відсутні конструктивні установки, цінності та смисли, а сама вона діє за принципом задоволення. Принцип задоволення, що закладений в межах несвідомого (ядро смугастого тіла), може бути настільки сильним, що йому вимушена підкорятися свідомість, тобто людина йде за своїми інстинктивними бажаннями, потягами, потребами, установками й стає їхнім рабом. Про стан психіки таких людей З. Фройд зауважує: «Стосовно Воно Я подібне вершнику, який повинен приборкати сильнішого від себе коня <...>. Як вершнику, якщо він не хоче розлучитися з конем, часто залишається лише

вести його туди, куди йому хочеться, так і Я перетворює волю Воно на дію, ніби це було його власною волею» [Психологія несвідомого, с. 432]. Тому, у метафізичній теорії особистості такий соціально-психологічний тип людини отримав назву – «залежна особистість».

Посередня людина спонукається мотивом вигоди, діє за принципом реальності. Вона здатна лише частково контролювати своє несвідоме, особливо коли це стосується її безпосередньої вигоди, але людина такого рівня духовного розвитку залишається залежною від колективного несвідомого (наприклад, попадає під вплив споживацького відношення до світу)

Особистість спонукається інтересом, суспільними проблемами, діє за принципом цінностей. Зріла особистість, свідомість якої сповнена конструктивними установками, цінностями та смислами, здатна за допомогою розуму та волі контролювати та коригувати несвідомі імпульси. На психофізіологічному рівні цей процес виглядає так: «...медіальна префронтальна кора може проектувати свою активність на верхню ділянку смугастого тіла, а орбітофронтальна ділянка кори головного мозку проектується на сусіднє ядро. Це може виглядати спрощено, але виходить, що префронтальна кора коректує та моделює наші імпульси та звички. Це дає більші можливості контролювати власне життя, дозволяючи не залежати від минулого досвіду...» (У пастці депресії, с. 109). Також, особистість здатна контролювати вплив колективного несвідомого, не попадати під суспільні настрої, маніпуляції.

Геній спонукається ідеалом, загальними проблемами буття, діє за принципом творчості. Геній здатний контролювати вплив власного та колективного несвідомого, змінює їх характер. Створюючи нові винаходи, вирішуючи суспільні проблеми, змінюючи парадигми діяльності – геній змінює й колективне несвідоме.

Висновки. Отже, несвідоме й свідомість перебувають у постійному взаємозв'язку: несвідоме (смугасте тіло) подає імпульси, а свідомість (префронтальна кора) приймає рішення, як урешті-решт діяти. «Слабка, інертна» свідомість, яка притаманна залежній особистості, виявляється

залежною від несвідомих імпульсів, що діють за принципом задоволення, а також від негативних звичок. «Сильна» свідомість, яка притаманна зрілій особистості, генію, сповнена конструктивних установок, цінностей та смислів, контролює вплив несвідомого та змінює його характер.

Тому, основним теоретичним та практичним завданням є дослідження способів активізації свідомості людини (її префронтальної кори). У стані активності префронтальна кора (свідоме) здатна контролювати імпульси ядра смугастого тіла (несвідоме) та коригувати роботу верхньої зони смугастого тіла – стримувати негативні й формувати нові корисні звички (змінювати характер несвідомого), що є умовою духовного розвитку людини до рівня зрілої особистості.